Muzeum Woltera w Genewie

Muzeum Woltera w Genewie[a] – muzeum poświęcone życiu i twórczości Woltera, znajdujące się w pałacu Les Délices w Genewie, gdzie Wolter mieszkał w latach 1755–1760. Muzeum posiada bogatą kolekcję dotyczącą epoki Oświecenia, około 25 tysięcy druków i przeszło tysiąc manuskryptów poświęconych Wolterowi, głównie dotyczących XVIII wieku, a także zbiór obrazów z tego okresu, przedstawiających Woltera, jego rodzinę i znajomych. Muzeum jest jednym z czterech oddziałów Biblioteki Genewskiej(fr.).

Spis treści

Historia budynku
- Siedziba Woltera
- Okres 1765–1957

Muzeum Woltera w Genewie
- Zbiory Muzeum
- Katalog manuskryptów
- Wystawy stałe
- Wystawy okresowe
- Ważniejsze wydarzenia
- La Gazette des Délices
- Muzeum odwiedzili
- Dyrektorzy Muzeum

Uwagi

Przypisy

Bibliografia

Historia budynku

Posiadłość, na której obecnie znajduje się Muzeum Woltera, założono w XVII wieku w podgenewskiej wsi Saint-Jean, na zewnątrz murów obronnych (obecnie dzielnica Genewy, Délices). Pierwszym właścicielem posesji, od 25 kwietnia 1677 roku, był pastor Pierre Gaudy. Parcela, którą Gaudy kupił za 12 000 florenów, obejmowała dom mieszkalny, stodołę, stajnie, winnice i łąki[1].

Muzeum Woltera
Musée Voltaire

Muzeum Woltera w Genewie

Państwo	Szwajcaria
Kanton	Genewa
Miejscowość	Genewa
Adres	25, rue des Délices 1203 Genève
Data założenia	2 października 1954

Położenie na mapie Genewy

Położenie na mapie Szwajcarii

46°12′27″N 6°08′01″E (https://tools.wmflabs.org/geohack/geohack.php?language=pl&pagename=Muzeum_Woltera_w_Genewie&params=46.20756_N_6.13356_E_type:city)

W roku 1707 posiadłość należała do przedsiębiorcy i bankiera genewskiego Jacques'a Mallet. Jego syn, Gédéon Mallet-De la Rive, zbudował pierwszy, skromny budynek. Z kolei syn Gedeona, Jean-Jacques Mallet, zbudował w posiadłości okazały pałac[2].

Strona internetowa (http://www.ville-ge.ch/bge/imv/)

Siedziba Woltera

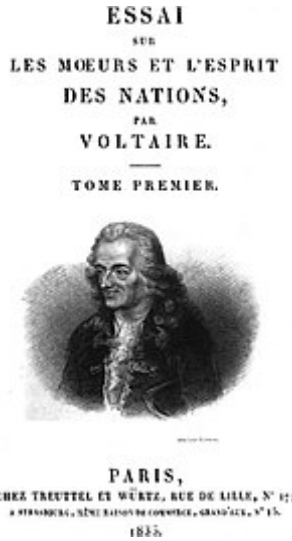
ESSAI
SUR
LES MOEURS ET L'ESPRIT
DES NATIONS,
PAR
VOLTAIRE.
TOME PREMIER.
PARIS,
1835.

W bibliotece Muzeum dostępne jest wydanie dzieła z 1835 roku

Budynek ten zyskał sławę dzięki temu, że w latach 1755 do 1765 był własnością Woltera. Dzieła Woltera były przyczyną jego ciągłych kłopotów z władzami francuskimi[3]. Filozof poszukiwał zatem miejsca zamieszkania, które leżałoby poza zasięgiem jurysdykcji korony francuskiej. Warunek ten spełniało mieszkanie w Genewie. Dzięki swoim kontaktom, Wolter dowiedział się, że genewski bankier i radca miejski, Jean-Jacques Mallet, posiada rezydencję położoną na wzgórzu Saint Jean, w pobliżu miasta i gotów jest ją sprzedać. Jednocześnie pisarz mieszkał w innej rezydencji, Grand-Montriond[4][5] w Szwajcarii, w pobliżu Lozanny[6], a od 1758 roku wynajmował dożywotnio zamek Tournay, w podgenewskiej wsi Pregny[b][8].

W roku 1755 posiadłość kupił (za cenę 87 200 liwrów[9]) dla Woltera Jean-Robert Tronchin[10]. Katolicy bowiem, nawet niepraktykujący jak pisarz, nie mieli prawa posiadania nieruchomości w protestanckiej Genewie, a nawet prawo pobytu musiało być zatwierdzone przez Radę Miasta[11]. Wolter wystąpił o pozwolenie na osiedlenie się w Genewie pod pretekstem potrzeby skorzystania z porad słynnego lekarza[c]. Dzięki pomocy Franciszka Tronchin[d], udało się Wolterowi uzyskać zezwolenie na zamieszkanie w granicach miasta, Rada Miejska taką zgodę wydała jednomyślnie[e][6]. Wśród wysoko postawionych obywateli Genewy nieprzyjaźnie nastawionych do Woltera był profesor teologii, pastor Jacob Vernet(ang.)[11].

Wolter przybył do Genewy 12 grudnia 1754 roku, w rocznicę eskalady(fr.) wojsk Sabaudii na mury miasta, przeprowadzonej 12 grudnia 1602 roku, którą mieszkańcy Genewy odparli[6]. Poszukiwanie, a następnie przebudowę domu i ogrodu, Wolter prowadził wraz ze swoją siostrzenicą, Marie-Louise Denis[f]. Posiadłość Saint-Jean obejmowała okazały budynek położony w ogrodzie (obecnie parku Délices[16]), opadającym ku rzece Rodan. Wolter i pani Denis byli zachwyceni, gdy zobaczyli dom po raz pierwszy 19 stycznia 1755 roku. W szczególny sposób spodobała im się długa galeria, którą mogliby wykorzystywać do przedstawiania sztuk teatralnych, choć w tym okresie teatr był w Genewie zakazany jako działalność niemoralna. Wystawiając sztuki teatralne, pisarz wchodził w konflikt z Konsystorzem (trybunałem obyczajowym) złożonym ze Zgromadzenia Pastorów i dwunastu Starców wybranych spośród świeckich dostojników[11]. Wkrótce po wprowadzeniu się, nowi gospodarze wykonali w budynku szereg ulepszeń, mimo że był on już w doskonałym stanie. Zasadzili wiele rodzajów roślin ozdobnych, ziół i drzew owocowych. W posiadłości pracowało czterech ogrodników, dwunastu służących i dwudziestu rzemieślników. Wolter i jego wybranka nazwali swój nowy dom „Les Délices". Dwa lata później (1758) Wolter napisał wiersz, w którym wyraził swój zachwyt z ich nowego gniazda[17]. Wolter prowadził w pałacu wystawne życie. Posiadał sześć koni, cztery powozy, dwóch lokajów, kamerdynera, francuskiego kucharza, kuchcika i dwóch sekretarzy. Do Genewy udawał się czterokonną karocą, co nie było powszechne w purytańskiej republice[11].

Okres 1765–1957

Wkrótce po nabyciu „Les Délices” Wolter zdecydował o kupnie innych miejsc zamieszkania w Szwajcarii i pobliskiej Francji. Pertraktacje kupna posiadłości w Ferney we Francji trwały od września 1758 do 9 lutego 1759 roku, kiedy podpisano kontrakt na nazwisko siostrzenicy Woltera, pani Denis, za kwotę 24 tysięcy écu, płatne gotówką[11]. „Les Délices” pozostawały własnością Woltera do roku 1765 roku[g], kiedy pałac przejęła ponownie rodzina Tronchin[14]. Pałac był jej własnością do roku 1840[10]. Jeden z członków tej rodziny, pułkownik Henri Tronchin (1794–1865) był prezesem Genewskiego Towarzystwa Ewangelicznego i w tym czasie w „Les Délices” przechowywano egzemplarze Biblii. Zakrawa to na ironię, mając na uwadze sceptyczny stosunek Woltera do chrześcijaństwa i do Biblii. Pałac nigdy jednak nie był siedzibą Genewskiego Towarzystwa Biblijnego, które zostało założone dopiero w roku 1917.

Rzeźba Woltera (terakota) wykonana przez Jean-Antoine Houdon, 1781

Kolejnymi właścicielami byli Jean-Louis Fazy, dziad wielkiego reformatora Genewy, Jamesa Fazy(fr.), i rodzina Fornier. Podczas wojny francusko-pruskiej, w związku z odwrotem armii generała Bourbaki(fr.), Szwajcarski Czerwony Krzyż umieścił w pałacu „Les Délices” rannych żołnierzy[18].

Na przełomie wieków posiadłość należała kolejno do *Caisse hypothécaire du canton de Genève*, Jana Webera i w końcu do rodziny Streisguthów[19].

W latach 1915 i 1925 uratowano budynek przed zburzeniem a prace restauracyjne przeprowadzono w latach 1939 do 1942, a następnie w latach 1989 do 1993. Miasto Genewa kupiło posiadłość „Les Délices” od Jenny Bapp-Streisguth w 1929 roku za sumę 210 000 franków szwajcarskich[h][20].

Muzeum Woltera w Genewie

Muzeum poświęcone życiu i pracy Woltera zostało formalnie otworzone w pałacu „Les Délices” w 1954 roku[19][21]. Wcześniejsze próby utworzenia muzeum podejmowane były już w 1928 i w 1940 roku[10]. Wielką rolę w utworzeniu i rozwoju Instytutu i Muzeum Woltera odegrał Theodore Besterman(ang.)[22]. Stworzona przez niego biblioteka liczy obecnie około 25 000 tomów[i] [j][21]. W 2013 roku Instytut i Muzeum Woltera zostało przemianowane na Muzeum Woltera Biblioteki Genewskiej i stało się jednym z jej czterech oddziałów[25].

Portret Woltera, dar Teodora Bestermana

Zbiory Muzeum

Muzeum zawiera w swoich, między innymi, wydania oryginalne dzieł Woltera, kolejne wydania edycje z XVIII wieku i tłumaczenia[k][19]. W 1957 roku Muzeum wzbogaciło się o rzeźbę Woltera autorstwa Jean-Antoine’a Houdona, zwaną „Wolter siedzący”[l], natomiast szesnaście lat później Muzeum stało się częścią Biblioteki Genewskiej. Pozwoliło to na umocnienie jego działalności naukowej i kulturalnej[29].

Katalog manuskryptów

W 2011 roku oddano do użytku elektroniczny, powszechnie dostępny katalog manuskryptów VOLAGE (VOLtaire À GEnève), wynik wieloletniej pracy, pozwala na pozyskiwanie informacji bibliograficznych[30][31].

Wystawy stałe

W styczniu 2009 roku otwarto wystawę stałą zawierającą portrety sąsiadów Woltera, a także portret Marii Josepha Chénier, francuskiego dramatopisarza, polityka, członka Akademii Francuskiej, naśladowcy Woltera[32].

Wystawy okresowe

2008–2009 "Grecja w latach 1770–1844 : Wiek Oświecenia i Wolność"[33].
2010 "Rosja w Europie", wystawa dokumentów prezentujących wzajemne stosunki Woltera i Katarzyny II w szerokim kontekście trzech wieków relacji między Europą a państwem carów"[34].
2011 "Komisarz Wolter: narodziny policji w wieku Oświecenia", wystawa zorganizowana we współpracy z paryskim Muzeum Policji i muzeum Historii Paryża[35].

Ważniejsze wydarzenia

Muzeum prowadzi działalność naukową i dydaktyczną. W budynku les Délices zorganizowano czternaście miejsc pracy dla studentów, badaczy i osób zainteresowanych badaniami nad epoką Oświecenia[36].

Cykliczne konferencje naukowe „Noce w *les Délices*”:
19 maja 2005 – Dysputy filozoficzne w latach 1755–1758 przedstawił Christophe Paillard[37]

Posiedzenie plenarne francuskiego Towarzystwa Wolterowskiego, 23 czerwca 2006 roku[38]

We wrześniu 2009 roku w pomieszczeniach Muzeum utworzono bibliotekę Towarzystwa Jean-Jacques Rousseau[39].

Muzeum świętowało 60. rocznicę utworzenia w 2014 roku. W październiku tego roku odbyło się posiedzenie okrągłego stołu, w którym wzięli udział wybitni znawcy dzieł Woltera, Jean-Daniel Candaux, Ulla Kölving, André Magnan i Olivier Ferret[40].

W Muzeum zorganizowano przedstawienia sztuki teatralnej *Voltaire aux Délices*, napisanej przez Gérarda Gruszkę na podstawie jego książki[41]. Sztuka przedstawia wydarzenia jednego poranka w życiu Woltera w pałacu les Délices. Poruszane tematy to codzienne życie w Genewie, na dworze wersalskim, stosunki Woltera z cesarzem Prus Fryderykiem II. Sztuka zmusza do refleksji, odzwierciedla ironiczną postawę Woltera[42].

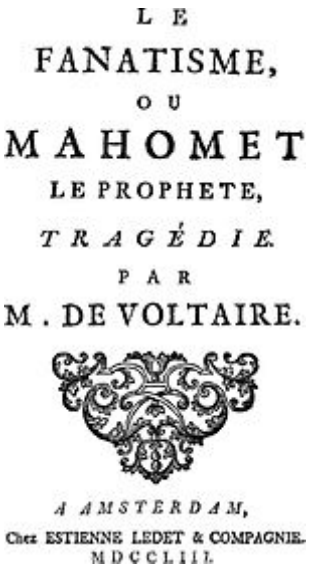
L E
FANATISME,
O U
MAHOMET
LE PROPHETE,
TRAGÉDIE.
PAR
M. DE VOLTAIRE.
A AMSTERDAM,
Chez ESTIENNE LEDET & COMPAGNIE.
M D C C L I I I.

W bibliotece Muzeum dostępne jest wydanie tego dzieła z 1751 roku (https://explore.rero.ch/fr_CH/ge/result?se=mahomet&submit=&fd=any&pr=contains&ex=0&so=rank&fct%5Bi%5D%5Bfrbrgroupid%5D%5B0%5D=1010407264)

Muzeum prowadzi działalność naukową i popularyzatorską. Oto niektóre wydarzenia organizowane przez Muzeum:

- Wystawa pt. "Wolter i Opera", 4 maja 2004[43]
- Wystawa pt. "Miejsce, gdzie rodzi się dzieło", październik 2004[44]
- Konferencja profesora Bronisława Baczko na temat "Wolter i potwory", 30 czerwca 2005[45]
- Noc św. Bartłomieja w świetle dzieł pisarzy Oświecenia – konferencja 24 sierpnia 2016 [46]

- Utopia wieku Oświecenia z perspektywy literackiej, historycznej i kulturalnej, konferencja pod kierownictwem profesora Bronisława Baczko, 16 czerwca 2016[46]
- Muzeum nocą (2016) – zwiedzanie Muzeum i prezentacja teatralna kilku scen ze sztuk Woltera "Zaïre", "La mort de César", "L'Indiscret" i sztuki Eugène Labiche "Brûlons Voltaire!"[47]

La Gazette des Délices

Od 2004 roku ukazuje się kwartalnik La Gazette des Délices wydawany przez Muzeum. Kwartalnik zawiera informacje i eseje dotyczące Muzeum, prac Woltera i zagadnieniom epoki Oświecenia[48]. Kwartalnik publikuje artykuły naukowe dotyczące Woltera, innych autorów okresu XVIII wieku[49].

Muzeum odwiedzili

11 lipca 2005 roku Muzeum odwiedził Mário Soares, były prezydent Portugalii, zwiedził wystawę poświęconą reakcji Woltera na trzęsienie ziemi w Lizbonie w 1755 roku[50].
16 sierpnia 2007 roku, Marc Fumaroli, członek Akademii Francuskiej odwiedził Muzeum w związku pracami nad zagadnieniem uniwersalności języka francuskiego w XVIII wieku[51].
21 lutego 2008 roku, Hans Erni, szwajcarski malarz, grafik i rzeźbiarz, w związku ze swoimi pracami na temat Woltera i Rousseau[52].
16 września 2008, Dalil Boubakeur, rektor Wielkiego Meczetu Paryskiego, w związku z listem papieża Benedykta XIV skierowanym do Woltera[53].
10 kwietnia 2014 Muzeum odwiedził profesor André Magnan z Uniwersytetu Paryskiego X w Nanterre, specjalista literatury francuskiej XVIII wieku, w szczególności dzieł Woltera[54].
W roku 2015 Muzeum odwiedzili: Natalia Speranskaja, konserwator Biblioteki Woltera(ros.) Biblioteki Woltera w Sankt Petersburgu[55]; John O'Neal, profesor języka francuskiego w Hamilton College i specjalista historii osiemnastego wieku[56]; Jean-Michel Olivier, pisarz; François Jullien, filozof i sinolog francuski[57].

Dyrektorzy Muzeum

- Theodore Besterman (1952–1971)
- Charles-Ferdinand Wirz (1973–2002)
- François Jacob (2002–2016)
- Nicolas Schaetti (*ad interim*) (od 2016)[58][59].

Uwagi

a. Nazwa obecna to "Musée Voltaire de la Bibliothèque de Genève"; nazwa zaproponowana przez twórcę Muzeum, Teodora Bestermana i zatwierdzona przez władze miasta Genewy to "Institut et Musée Voltaire"
b. Główne dochody Woltera pochodziły nie z honorariów za działalność pisarską czy teatralną, jak to było w przypadku Balzaka czy Hugo, ale z odsetek od pożyczek i spekulacji. Dochody te wyniosły 80 tysięcy liwrów w 1749 roku, a dwieście trzydzieści tysięcy liwrów w 1778 roku[7].
c. W liście do swojego przyjaciela księcia Richelieu Wolter napisał: „wybrałem kanton genewski ponieważ oczarował mnie swoim niewypowiedzianym pięknem i zachęcił obecnością znanego lekarza"[12]. Lekarzem tym był Theodore Tronchin (1709–1781)[13].
d. François Tronchin, brat lekarza Woltera, Teodora Tronchin, był członkiem Rady miasta Genewy[14].

e. W rejestrze Rady Miasta Genewy figuruje zapis tej zgody[11].
f. Nazwisko panieńskie – Marie-Louise Mignot (1710–1790). Po śmierci ojca Marie-Louise, Wolter zaaranżował jej małżeństwo, dał posag i zabezpieczył finansowo. Marie-Louise poślubiła w 1738 roku Nicolas-Charles'a Denis, który zmarł w roku 1744[15].
g. W 1762 roku, ze względu na pogorszenie się stanu zdrowia Woltera, jego lekarz Tronchin postanowił o przeniesieniu go do „Les Délices" dla zapewnienia lepszej opieki[11].
h. Zawarto umowę pomiędzy Radą Administracyjną a panią Jenny Bapp-Streisguth, właścicielką posiadłości, o przekazaniu Miastu Genewie nieruchomości przy rue des Délices 25, numer parceli 3214, strona 61 katastru gminy Genewa, o powierzchni 67 arów, za 210 000 franków.
i. Muzeum posiada 25000 tomów, 750 fotografii, 3300 znaczków, 150 obrazów, szkice, rzeźby, medale[23].
j. Niektóre źródła podają inne, choć zbliżone liczby, np. strona internetowa "Muzea Genewskie" podaje liczbę 30000 tomów[24].
k. Theodore Besterman, bibliograf i tłumacz, urodził się w 1904 roku w Łodzi, do Szwajcarii przybył na początku lat 50. XX wieku. Został pierwszym dyrektorem Muzeum Woltera w Szwajcarii (był nim w latach 1952–1971), utworzył The Voltaire Foundation przy Uniwersytecie Oksfordzkim.
l. Rzeźba została wykonana z terakoty w 1781 roku[26]. Wersje w marmurze znajdują się w Comédie Française i petersburskim Ermitażu[27][28].

Przypisy

1. Borda d'Água 2013 ↓, s. 5.
2. Borda d'Água 2013 ↓, s. 7.
3. François Voltaire Biography (https://www.cliffsnotes.com/literature/c/candide/francois-voltaire-biography) (ang.). [dostęp 2017-05-08].
4. Musée historique de Lausanne: Dans la série «le billet du directeur (http://www.lausanne.ch/en/thematiques/culture-et-patrimoine/culture-a-vivre/musees/adresses-musees/musee-historique-lausanne/mhl/musee/billets-du-directeur/shopping-19.html) (fr.). [dostęp 2017-05-30].
5. NotreHistoire.ch: Lausanne maison de Maître du Grand Montriond avenue Edouard Dapples (http://www.notrehistoire.ch/medias/57811) (fr.). [dostęp 2017-05-30].
6. Max Gallo: *„Moi, j'écris pour agir" Vie de Voltaire*. Fayard, 2008. ISBN 978-2-213-630328. (fr.)
7. Jean Goldzink: *Voltaire – La légende de saint Arouet*. Paris: Découvertes Gallimard, 1989, s. 68. ISBN 2-07-053079-5. (fr.)
8. Les châteaux suisses: Le château de Tournay (http://www.swisscastles.ch/Geneve/tournay.html) (fr.). [dostęp 2017-05-23].
9. Borda d'Água 2013 ↓, s. 8.
10. Martine Koelliker: Les Délices de Voltaire : rescapée d'un naufrage? (http://www.e-periodica.ch/digbib/view?pid=zak-003:1993:50#108) (fr.). Zeitschrift für schweizerische Archäologie und Kunstgeschichte, 1993. [dostęp 2017-05-14].
11. Lucien Perey; Gaston Maugras: *La vie intime de Voltaire aux Délices et à Ferney, 1754-1778, d'après des lettres et des documents inédits (https://ia802305.us.archive.org/18/items/lavieintimedevol00pereuoft/lavieintimedevol00pereuoft_bw.pdf)*. Paris: Calmann Lévy, 1892. [dostęp 2017-05-21]. (fr.)
12. Raymond Boissier: Voltaire et ses médecins, I. Voltaire et Tronchin (http://www.biusante.parisdescartes.fr/histoire/medica/resultats/index.php?p=2046&do=page&cote=90170x1927x01) (fr.). Le progrès médical, Nr. 51, 10 grudnia 1927. [dostęp 2017-05-09].
13. Frank A. Kafker: Notices sur les auteurs des 17 volumes de « discours » de l'Encyclopédie (http://www.persee.fr/doc/rde_0769-0886_1990_num_8_1_1057) (fr.). s. 117. [dostęp 2017-05-13].

14. Dictionnaire historique de la Suisse – Tronchin, François (http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/f/F15916.php) (fr.). [dostęp 2017-05-09].
15. People in Voltaire's Life – Voltaire and Madame Denis (http://www.visitvoltaire.com/v_madame_denis.htm) (ang.). [dostęp 2017-05-07].
16. Parc des Délices – L'ancien domaine de Voltaire abrite aujourd'hui son musée (http://www.ville-geneve.ch/plan-ville/parcs-jardins-plages-bains-publics/parc-delices/) (fr.). [dostęp 2017-05-07].
17. Voltaire Society of America: L'auteur arrivant dans sa terre, près du lac de Genève (https://www.whitman.edu/VSA/poems/Geneve.epitre.html) (fr.). [dostęp 2017-05-22].
18. Borda d'Água 2013 ↓, s. 25.
19. Borda d'Água 2013 ↓, s. 26.
20. Conseil administratif de la Ville de Genève: Rapport de la commission chargée d'examiner la proposition du Conseil administratif en vue de l'acquisition de l'ancienne propriété Voltaire aux Délices (http://www.ville-ge.ch/archivesenligne/archives/consultation/mcm/245/91558.html) (fr.). [dostęp 2017-05-10].
21. Ville de Genève: Le Musée Voltaire de la Bibliothèque de Genève (http://www.ville-geneve.ch/plan-ville/bibliotheques/musee-voltaire/) (fr.). uaktualniono 27 września 2017. [dostęp 2017-12-31].
22. University of Oxford, the Voltaire Foundation: Biography of Theodore Besterman, founder of the Voltaire Foundation, by Giles Barber (pdf) (http://web.archive.org/web/20160201161732/http://www.voltaire.ox.ac.uk/www_vf/about_us/documents/Bbiog4Vfwebsitev3.pdf) (ang.). [dostęp 2017-05-12].
23. Répertoire des bibliothèques genevoises: Institut et Musée Voltaire – Bibliothèque (http://www.biblio-geneve.ch/repertoire/affiche_biblio.php?biblio=54) (fr.). ISSN 1660-7643 [dostęp 2018-01-01].
24. Musées de Genève: Musée Voltaire, Bibliothèque de Genève (http://museesdegeneve.ch/musees/bibliotheque-de-geneve-musee-voltaire/). [dostęp 2018-01-02].
25. Découvrez les bibliothèques de la Ville de Genève (http://institutions.ville-geneve.ch/fr/bge/connaitre-la-bibliotheque/sites/musee-voltaire/presentation/?0=) (fr.). [dostęp 2018-01-03].
26. Caroline Guignard; François Jacob: A propos du Voltaire assis de Houdon (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/02/clin_d_oeil.html) (fr.). La Gazette des Délices – La revue électronique de l'Institut et Musée Voltaire, Lato 2004, ISSN 1660-7643 [dostęp 2017-05-14].
27. Web Gallery of Art: Voltaire seated, 1781 (http://www.wga.hu/html_m/h/houdon/voltaire.html) (ang.). [dostęp 2017-05-16].
28. Bibliothèque de Genève: Voltaire assis Jean-Antoine Houdon, 1781 (http://www.ville-geneve.ch/fileadmin/public/Departement_3/Publications/cdo_fiches/11_FicheCdO_VoltaireAssis.pdf) (fr.). [dostęp 2017-05-15].
29. Borda d'Água 2013 ↓, s. 41.
30. VOLAGE, catalogue des manuscrits, est en ligne (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/29/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-11].
31. Qu'est ce que Volage et que trouve-t-on dans cette base de données? (http://w3public.ville-ge.ch/bge/volage.nsf) (fr.). Ville de Genève. [dostęp 2018-02-11].
32. Une nouvelle collection permanente (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/20/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-10].
33. Fin de l'exposition « Grèce 1770-1844 : Lumières et Liberté » (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/23/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-10].
34. La Russie dans l'Europe (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/26/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-11].
35. Vernissage de l'exposition Commissaire Voltaire (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/31/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-11].

36. Bibliothèque du Musée Voltaire (http://institutions.ville-geneve.ch/fr/bge/services/salles-de-lecture/musee-voltaire/) (fr.). [dostęp 2018-01-09].
37. Les Nuits des Délices (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/06/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-07].
38. Assemblée générale de la Société Voltaire aux Délices (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/10/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-10].
39. Inauguration de la bibliothèque de la Société Jean-Jacques Rousseau (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/23/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-11].
40. Première table ronde du 60e anniversaire de la création de l'Institut et Musée Voltaire (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/44/grand_salon.html) (fr.). [dostęp 2018-01-23].
41. Voltaire aux Délices : le pouvoir de l'espérance (https://www.lalibrairie.com/livres/voltaire-aux-delices--le-pouvoir-de-l-esperance-gerard-gruszka_0-4180429_9791090177116.html) (fr.). La librairie.com. [dostęp 2018-02-22].
42. "Voltaire aux Délices", une pièce de Gérard Gruszka (https://vimeo.com/135662928) (fr.). [dostęp 2018-01-23].
43. La Gazette des Délices : Le vernissage de l'exposition « Voltaire à l'opéra » (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/02/actualites.html). s. fr. [dostęp 2018-02-07].
44. Quatrième exposition temporaire intitulée « Aux lieux d'une œuvre : Gérald Hervé (1928-1998) (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/04/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-07].
45. Bronislaw Baczko, «Voltaire et les monstres» (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/07/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-08].
46. La Saint-Barthélemy des Lumières Conférence de François Jacob, conservateur en charge du Musée Voltaire (http://institutions.ville-geneve.ch/en/bge/whats-on/whats-on/events-fr/archives-musee-voltaire/) (fr.). [dostęp 2018-01-05].
47. La Nuit des Musées aux Délices (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/49/nouvelles.html) (fr.). [dostęp 2018-01-06].
48. Qui sommes-nous? Pourquoi une Gazette des Délices ? (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/index.html) (fr.). La Gazette des Délices – La revue électronique de l'Institut et Musée Voltaire. ISSN 1660-7643 [dostęp 2017-12-31].
49. La Gazette des Délices : une vieille dame, vraiment ? (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/45/lieux.html) (fr.). [dostęp 2018-01-23].
50. Mário Soares aux Délices (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/07/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-08].
51. Marc Fumaroli aux Délices (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/15/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-10].
52. Erni fête ses 99 ans chez Voltaire (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/17/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-10].
53. Dalil Boubakeur aux Délices (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/19/actualites.html) (fr.). [dostęp 2018-02-10].
54. André Magnan aux Délices (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/41/nouvelles.html) (fr.). [dostęp 2018-02-11].
55. Grand Salon – Natalia Speranskaia (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/47/grand_salon.html) (fr.). [dostęp 2018-01-18].
56. Voltaire Museum Interviews O'Neal (https://www.hamilton.edu/news/story/voltaire-museum-interviews-oneal) (ang.). [dostęp 2018-01-15].

57. Jean-Michel Olivier – de Voltaire à Salman Rushdie (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/46/grand_salon.html) (fr.). [dostęp 2018-01-18].
58. Démission du conservateur (http://institutions.ville-geneve.ch/fileadmin/user_upload/bge/sites_html/bge-gazette/50/nouvelles.html) (fr.). La Gazette des Délices – La revue électronique de l'Institut et Musée Voltaire, Lato 2016, ISSN 1660-7643 [dostęp 2017-05-18].
59. Découvrez les bibliothèques de la Ville de Genève (http://institutions.ville-geneve.ch/fr/bge/services/informations-generales/responsables-services/) (fr.). [dostęp 2018-01-03].

Bibliografia

- Flávio Borda d'Água; François Jacob: *Petite histoire des Délices – de la proprieté de Saint-Jean à l'Institut et Musée Voltaire*. Genewa: La Baconnière/Arts, 2013. ISBN 978-2-940462-04-9.

Źródło: „https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Muzeum_Woltera_w_Genewie&oldid=54784017”

Tę stronę ostatnio edytowano 20 paź 2018, 18:12. Tekst udostępniany na licencji Creative Commons: uznanie autorstwa, na tych samych warunkach (http:https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.pl), z możliwością obowiązywania dodatkowych ograniczeń. Zobacz szczegółowe informacje o warunkach korzystania (http:https://foundation.wikimedia.org/wiki/Warunki_korzystania).